

Eva Strížovská: Česká kultura v USA z vlastní zkušenosti

Česká kultura v USA je velice široký pojem s bohatou historií. Začneme třeba Antonínem Dvořákem, který tam ve své době působil jako skladatel, dirigent a učitel tak výrazně, že jeden jeho hudební motiv ze skladby *Z nového světa*, mimochodem inspirovaný jeho seznamováním s indiánskou hudební kulturou, se stal součástí americké hymny. Pro zajímavost - Dvořákovu památku, jakož i jedinečné muzeum vyřezávaných hodin bratří Bílých a další stopy Čechů ve Spillville - udržují bratři Klimešové, kteří pocházejí z Jižních Čech. Měla jsem možnost navštívit městečko Spillville ve státě Iowa, kde v roce 1863 v létě Dvořák pobýval, a mohla jsem se poklonit vrbě, pod kterou údajně složil *Humoresku*. Vedle ní stojí památník, připomínající skladatele. V místním kostele si lidé často připomínají, že tam chodil každé ráno hrát na varhany.

Každý jistě ví o českých umělcích, kteří se v Americe proslavili. Pěvkyně Jarmila Novotná a Soňa Červená, režisér Miloš Forman, krasobruslařská mistryně Ája Vrzáňová, herec Jiří Voskovec, či exilové vydavatelství Zdeny Salivarové a Josefa Škvoreckého a mnoho dalších. Je také už známé, že v např. v Chicagu, které bylo svého času nazýváno druhým hlavním městem Čechů, byl čilý kulturní a především folklórní život. Dodnes tam tancuje skupina Moravian Dancers. V New Yorku jsou dvě hlavní česká kulturní místa - Národní budova, kterou vlastnilo dvanáct spolků soustředěných do společné organizace. Před několika lety ji prodali České republice za symbolický dolar. Dalším místem je Bohemian Hall v Astorii, kde se kromě vyhlášených pivních slavností pořádají i kulturní akce, výuku češtiny pro děti apod. Začátkem října tam bude několikadenní seminář na téma *Češi národ bez hranic*. V české hospodě Zlatá Praha, kterou zbudoval a léta vede pan Suchánek, vystupují na jeho pozvání čeští umělci, převážně z oblasti pop music. O tom ale nechci povídat, spíš o tom, co je méně známé a co s čím jsem se setkala na tzv. Velkých pláních neboli na americkém Středozápadu, především však v Texasu, kde jsem pobývala a putovala nejdéle.

Polka

Na prvním místě jsem se setkala s fenoménem polka. Hned první den po mém prvním příjezdu do Dallasu mne můj hostitel Frank Mikula odvezl do městečka Ennis, kde se konal tzv. Polka Fest. Tisíce a tisíce nadšených příchozích ze všech možných míst USA tančilo či se alespoň radovalo při poslechu českých dechovek. Jedna z nich měla shodné příjmení s mým průvodcem - Joe Mikula Band. V dalších dnech jsem se setkala s báječným muzikantem jménem Julius Tupa, který se odlišoval od většiny českých Texasanů nejen tím, že nepocházel z Moravy, nýbrž od Kladna, ale i tím, že dokázal dechovku spojit se swingem. Písnička *v Té naší aleji*, švestky se válejí je v jeho podání nedostižná. Julius vydával léta noviny s názvem *Polka Time*, kde vedle novinových článků byl program nejbližších polkafestů. Ony se totiž konají již mnohá desetiletí každou sobotu. Vždycky někde jinde a samozřejmě mnohde i tam či onde najednou. V USA existuje na tisíce českých dechových kapel. Zajímalo mne, proč tam nezpívají třeba lidové písničky jako folklór. Je to proto, že když přijely první skupiny českých vystěhovalců v předminulém století do vysněné Ameriky, nejdříve si postavily kostel, školu a také taneční sál. Ale ještě předtím, než jej postavili, tančili každou sobotu u někoho doma, v dřevěném srubu, třeba na hliněné podlaze. A na táhlé moravské písni se prostě moc tančit nedalo. Muzika a tancování bylo pro tehdejší české příchozí zkrátka velice důležité. Však se tam také mladí lidé mohli seznamovat. Češi hodně drželi pospolu, pomáhali si s farmařením a se vším, co bylo třeba v neznámé zemi. Přes týden dřeli na polích a v sobotu byla tancovačka. V každé vesnici, v

každém městečku. Američané českou dechovku přijali velice vřele jako něco, co tam chybělo. Česká dechovka v USA brzy zdomácněla a stala se součástí lidových zábav. Přiznám se, že jsem dechovku ve svém životě nikdy moc nemilovala. A pro Texas jsem si představovala spíš kovbojskou country music. Ale když jsem viděla to nadšení, s kterým tam lidé tu dechovku hrají a druzí poslouchají, přišla jsem jí na chuť. Zvláště, co jsem si dovezla cédéčka, na kterých zpívají ty roztomilé písničky jako je Andělíčku můj nebo Ztratila jsem kajdu a to ještě s roztomilou výslovností. Mnoho z nich už česky moc nemluví, jde o druhou, třetí až čtvrtou generaci, ale písničky česky zpívají.

Czechoslovak Queen

Nedávno jsem ráno zaslechla z pražského rozhlasu krátkou reportáž o české slavnosti v městečku Wilber v Nebrasce. Zaujal mne zpěv české hymny v podání nové československé královny Stefanie Vocasek. Jak pravil reportér, nebylo to dokonalé, ale bylo to hezké a působivé. Se Stefanií jsem se setkala letos v dubnu v městě Lincolnu ve státě Nebraska u příležitosti konference na téma Velké pláně a české perspektivy. To byla ještě „pouze“ královnou Nebrasky. Stefanie se učí česky, zpívá české písničky a připravila obrázkovou knížku pro děti, aby se i ony mohly česky vzdělávat. Je to hezká a inteligentní dívka. Městečko Wilber s pouhými 1800 obyvateli se stává každoročně kolem 10. srpna středem českého kulturního a folklorního dění amerického Středozápadu. Návštěvníci přijíždějí z celých Států a je jich na tisíce. Hrají zde české kapely, čepuje se pivo, prodávají se klobásy, makové, povidlové a tvarohové koláče a panuje báječná nálada. Volba Miss neboli Czechoslovak Queen je vrcholem slavnosti. Potkala jsem na svých toulkách USA už asi deset československých královen. Na rozdíl od našich manekýn nemusejí splňovat požadované centimetry v pase, v hrudi a podobně, řekla bych, že některé kromě hezké tvářičky neoplývají tolik tělesnou krásou, ale nejdříve porotu, později i diváky, zajímají jejich znalosti z české kultury a dějin. Královny se volí nejprve v městě, kde pobývají Češi, nejlepší postoupí do státu a zase nejlepší reprezentuje Česko v celých USA. Odměnou jí bývá cesta do Česka a za povinnost naopak má navštěvovat různé slavnosti a kulturní události a prezentovat český živel. Abych to shrnula, lidovou zábavu, velice častou a žádanou, představují taneční veselice s dechovkou, koláči, klobásami a někdy s pivem. Pozor, není to pravidlem. V Texasu, kde bývá dost horko, se alkohol pije málo. Nicméně pivo značky Shiner, což značí pivovar, který založili v roce 1909 Češi spolu s Němci, je vynikající.

SVU

Samozřejmě je v USA i mnoho jiné krajanské kultury. Již téměř před 60 lety vznikla v USA československá Společnost pro vědy a umění. Celá ta dlouhá léta pořádá každoročně konferenci či kongres, kam se sjede na několik desítek až stovek účastníků. Řada z nich přednese zajímavé příspěvky, ostatní poslouchají, diskutují. Témata zasahují do všech kulturních oblastí, ať je to vážná hudba, malířství, poezie, literatura, historie, profily osobností příchozích do USA a mnohá a mnohá zajímavá témata vědecká, např. lékařská, přínos mladé generace, spolupráce s ČR, perspektivy naší společnosti apod. Tato setkání se konají vždy na jiném místě. Dříve jen na území USA, od roku 1989 střídavě i v České a Slovenské republice v různých místech. Zúčastnila jsem se nejméně deseti z nich a mohu říci, že mají skutečně vysokou úroveň.

Malované kostely

Když do Texasu přicházeli první čeští osadníci, nejenže si postavili kostely, ale sami si je také vymalovali. Malovali ornamenty, anděly a květy na oblouky, stropy, oltáře a do oken dávali barevná skla. Tyto kostely jsou americkou atrakcí. Jsou v obcích Dubina, Praha, Ammansville i

jinde. Mnohé byly již za tu dobu kolem stopadesáti let restaurovány, nicméně mnohde jsou ještě původní malby. V českém centru v Houstonu jsem se setkala s ženou, která mi hrdě oznamovala, že právě její dědeček byl jeden z malířů kostelů. V USA je mezi krajanů též řada úspěšných výtvarníků. Jméno Tadeus Polášek jistě není posluchačům neznámé. Tento původně valašský umělec se v USA velice dobře prosadil. Úspěšná byla i umělecká fotografka Clarice Mařík-Snokhaus, z druhé generace narozené v Texasu, její maminka byla malířkou v městečku East Bernard, tatínek mj. kronikářem a odkud také pocházel populární ženský sbor, jemuž vyšla řada velice krásných nahrávek lidových písniček.

Muzea

Dalším kulturním fenoménem v Texasu jsou česká kulturní centra - muzea. Nemíním tím Česká centra zřizovaná naším státem, ale střediska, která si krajané zřizují sami a sami je financují sbírkami. A to skutečně velkoryse. Je jaksí v jejich přesvědčení, že odkaz předků pro potomky má mimořádnou hodnotu. Největším co do prostoru je v La Grange v okrese Fayette uprostřed velkého Texasu. Centrum českého kulturního dědictví vlastní veliký pozemek nad řekou Colorado. Je tam letní kino, společenská hala, knihovna, prodejna českých knížek, CD, DVD, dům milovníků české polky, muzeum a - co jinde rozhodně nemají - skanzen. Lidé se rozhodnou, že věnují chaloupku po stařečcích, kterou dosud pietně uctívali na svém pozemku, zatímco oni již bydlí v modernějším provedení chaloupky. Za své peníze nechají domek přivést do skanzenu, vybavit či doplnit jej dobovým nábytkem, nádobím apod. Jedna moje známá, 85letá Anežka z Fredericksburgu, která již neměla žádnou chaloupku po rodičích, nechala v La Grange vysázet na památku předků alespoň alej stromů. V loňském roce byly v La Grange ukončeny rozsáhlé dostavby a modernizace. Je to skutečně reprezentativní centrum české kultury, které přivádí mnoho návštěvníků ať již s českými či jinými kořeny. Vychází zde také časopis *Náš český život*. Jeho prezidentkou je Retta Chandler, druhá generace narozená v Texasu. Mluví velmi dobře česky a je držitelkou ceny *Gratias Agit MZV ČR*.

Muzeum v pěkném historickém městě Temple je dalším velice důležitým střediskem české kultury a dědictví. Bylo rovněž loni modernizováno, resp. byla postavena nová velká moderní budova, kam se původní muzeum stěhuje. Muzeum obsahuje množství starobyklých předmětů, které si přivezli ze staré vlasti první osadníci. Například hudební nástroje, fotografie a knihy - bohužel, ty už téměř nikdo nečte. Nové vedení muzea se snaží získat české knihy, které vyšly anglicky. Muzeum ovšem není jen muzeem, je součástí organizace SPJST (Slovanská podporující jednota státu Texas, založená v roce 1897), která vydává různé publikace a hlavně *Věstník*. Prezidentem SPJST je Brian Vaníček, ale provoz nového muzea řídí Američanka, profesionální manažerka.

Hned dvě česká kulturní centra jsou v Houstonu. Jedno menší, letité s důrazem na českou historii a kulturu vede dobrovolnice Anna Krpec, druhé vede Effie Rossene spolu se svým manželem Billem a to dosti úspěšně směrem ke komerci. Pořádá koncerty, výstavy a zdařilo se jí sehnat prostředky na reprezentativní dům v centru města, kam jsou zváni nejen krajané, ale i Američané. Effie je také držitelkou ceny *Gratias Agit*.

Další úžasná muzea jsou v různých místech USA. Pokud vás zajímá krajanská tematika a přijedete někdy do New Yorku, určitě se stavte na ostrůvku Ellis Island, kam se dostávali první přistěhovalci z Evropy a z českých zemí. Museli tam projít jakousi karanténou a mnozí tam museli zanechat i svá zavazadla, která jsou dnes tamějšími exponáty. Na světelném panelu mapy

USA tam také můžete vidět kolik českých příchozích přišlo do kterých států. O úžasném muzeu v Cedar Rapids v Iowě, které jsem také měla možnost navštívit a které postihly veliké záplavy, bude mluvit paní Gail Naughton.

Při té příležitosti si nemohu odpustit poznámku, že zatímco v New Yorku, kde žije na 60 000 Čechů se krajané s lehkým srdcem zbavili nádherné a historické budovy na Manhattanu, ve zmíněných místech (a mnohých jiných, o kterých zde není tak dlouhý prostor hovořit), si za své prostředky udržují tyto významné stánky české kultury a dědictví, doplňují je a modernizují, aby zajímaly i mladou generaci.

Ve státech Velkých plání vychází mnoho českých časopisů, věstníků a novin. Název české je v obsahu, ale většinou jsou již tištěny anglicky. Výjimkou je katolický Našinec, který má české i anglické články a hlavně zcela česky tištěný Hospodář, noviny, které jednou za měsíc v Texasu v městečku West vydává Jan Vaculík. Jeho dcera Jana se trochu potatila, odjela do ČR., kde chodila nějakou dobu do základní školy na Moravě v Hluku, kde má rodina příbuzné, čímž si vylepšila češtinu i znalosti o ČR. Nyní, již ve věku mladé dámy putuje po amerických školách a připomíná českou kulturu, historii, zajímavosti, vysvětluje české zvyky, přísloví, učí česká slovíčka a dokonce posílá reportáže do českého vysílání televize CATV. Klobouk dolů před takovou českou Texasankou.

Knihy

Krajané v Texasu mi dali na cestu domů knihy, které česky nebo anglicky vydali: Naše dějiny - v roce 1939 vydal Národní svaz českých katolíků, Historie SPJST - jednoho z nejstarších a nejvýznamnějších spolků, který má zmíněné muzeum v Temple. Je to kronika let 1897 – 1980. Dále Čeští vojenští veteráni - vydala Společnost českého dědictví v Texasu a jsou tam stovky portrétů lidí, kteří bojovali v první i druhé světové válce, Historie farnosti svatého kříže v East Bernard - napsala Martha Viktorin (zpěvačka) - úžasná kniha, která je zároveň kronikou, ale představuje i příběhy a činnost mnoha českých osobností městečka a jejich příběhy, České hlasy - výběr z publikace Amerikán Národní Kalendář, Nádherné vzpomínky - příběhy, recepty atd., České reflexe - písničky, recepty, přísloví atd., My jsme Češi - snad nejznámější knížka napsaná velkým vlastencem Robertem Škrabánkem a vydaná v roce 1988 texaskou univerzitou, která popisuje způsob života příchozích do Texasu, jejich těžké začátky atd., Lampa u Zlaté brány - napsal Leon Pešek, vnuk pátera Peška, který v předminulém století sloužil ve farnosti patřící k městečku Praha, kde byl učitelem v české škole. Je to příběh, který popisuje odvahu jedné rodiny, která vstoupila do „Zlaté brány New Yorku“, ale musela projít mnoha strážněmi než si v druhé a třetí generaci mohla oddychnout. Velmi oblíbená je také půvabná knížka Moje Antonie od autorky Carterové, což je podobný příběh jako ve Zlaté bráně a je to prý dokonce povinná četba pro americké studenty.

Také bych měla zmínit lidi vlastenecky orientované, které obětavě pomáhají udržovat v USA českou kulturu. Například David Chroust, knihovník české sekce knihovny v Collidge Station v Texasu, Clinton Machan, profesor na univerzitě tamtéž a redaktor časopisu Kosmas atd. Měla bych zmínit, že mnohé univerzity, kde se studuje hudba jako např. v Lincolnu s nadšením studují a provádějí české opery nebo alespoň jejich ukázky. Samozřejmě vede Prodaná nevěsta. Je toho mnoho, co Češi v USA pro kulturu učinili, daly by se o tom psát knihy. I já jsem vydala knihu o Texasu vlastním nákladem. Nyní dopisují druhý a třetí díl, kde bude i o Čechách v

Nebrasce a v Kansasu. Velké pláne jsou zajímavým a jedinečným místem, kde lze potkat svérázné a jedinečné Čechy a Moravany.